

sora, ezek *Pál Tamás* nevéhez fűződnek. Az ODU keretet ad az Igazlító Napokhoz, a diákjószerzői csoportnak, az „Egyesület a diákönkormányzatokért” nevű segítő szervezetnek. Részt kért az országos közoktatáspolitikából is, hallatta szavát az Oktatási Törvény és a NAT vitáiban.

A gyermekmozgalmak ifjú segítői – az egykori ifjvezetők hozták létre a *Zabhegyezőt* – a Gyerekanimátorok Egyesületét, országsszerte működnek segítőkész sejtjeik.

A főváros egykori úttörővezetői *Gyermeklánc* néven alapítottak egyesületet. Ma már alapítványi formában, non-profit szervezetként vállalkoznak a gyerekek körében akciókra, programokra.

Az egykori úttörőházak szakemberei vetették meg a *Kompánia Közművelődési Egyesület* alapjait. Ez ma a gyerekekért tevékenykedő felnőtt szakemberek egyesülete. Módszertani segítséget nyújtanak gyerekek körében szerveződő akciókhoz (Szünidő-dő akció, business-school a tv-ben gyerekeknek, a Homo Ludens Mozgalom akciói, újabban Ágyszínház a tartósan kórházban ápolott gyerekek számára).

A gyermekügyek politikai fórumain vívott ki magának rangot a *Gyermekérdekek Magyarországi Fóruma*, a *Gyermekvédő Liga* pedig gyerekközeli akcióiról, karitatív kampányairól nevezetes.

Érdemes szólni a *Fundamentum Egyesülésről*, mely a gyermekérdekű alapítványok koordinációját szervezi.

A gyerek- és serdülőmozgalmak túlnyomó része a MISZOT közül támadt megosztó politikai vitában elhatárolódott a NIT kirekesztő, hegemoniára törő platformjától és részt kért a MAGYIT, a *Magyar Gyermek- és Ifjúsági Tanács létrehozásában* – jobb koordinációt, a feladatvállalásokat elismerő állami támogatást, az esélyek egyenlőségét remélve.

T. L.

Alattvaló vagy állampolgár?

Kedves Olvasó! Már most elárulom magamat: meg szeretnék győzni arról, hogy olvasd el az Iskolapolgár Alapítvány gondozásában megindult „Állampolgári technikák az iskolában” című sorozat első két kötetét: Pál Tamás Igazlító nap és Diákönkormányzatok (Szerk.: Papp György) című köteteket és gondolkodj el rajtuk. Ez a két könyv helyzetjelentés a mai magyar iskoláról. Nem a tanulmányi eredményekről, nem a szertárak állapotáról, nem a tanárok fizetéséről: az emberi kapcsolatokról. Fontosak az előbb felsoroltak is, de van-e fontosabb a jó emberi kapcsolatoknál. Sokan elmondták már: egy iskola (és bármely intézmény, munkahely) legfőbb jellemzője az, milyenek az emberi viszonyok az ott élők között. Ettől függenek – a szakértelem mellett – a tartós jó nevelési, tanulási (termelési) eredmények is.

Aki elolvassa ezt a két könyvet és elgondolkodik rajtuk, s ezek tükrében megnézi saját iskolája emberi kapcsolatait is, az szomorú következtetésre jut. Elgondolkodhat azon, hogy a tanárok úgy élnek, dolgoznak egymás mellett, hogy valójában nem ismerik egymás munkáját, hogy a legenyhébb, segítészándékú észrevételt sértésnek veszik, hogy nem hajlandók sem a tanári, sem a szülői, sem a tanulói tükörbe belenézni, hogy ők, akik a gyerekekért vannak, ők, akik – állítólag – szeretik a gyerekeket, félnek a gyerek véleményétől, pontosabban: a vélemény kimondásától. Pedig tudnia kellene, hogy a gyerekeknek is van véleménye a nevelőkről, s ha ezt nem mondhatja el szemtől szembe a nevelőnek, elmondja barátainak és szüleinek. A tanár pedig azt hiszi, minden rendben van. Nagy szerencse, hogy vannak kivételek: tanárok is, iskolák is. Sajnos, nem ők vannak többségben. Ezért kellene az ilyen könyvek, amelyek feltárják a szomorú valót, és gyógyszerként is ajánlanak a bajok gyógyítására.

Pál Tamás szociológus-pedagógus már évek óta járja az iskolákat, s ahol lehetősége volt, kipróbálta gyógyszernek szánt elképzeléseit. Mára egy kiforrott, sok helyen kipróbált eljárást (igazlító nap) javasol a helyzet megváltoztatására. Ez a gyógyszer nem a fájdalom pillanatnyi megszüntetését szolgálja, ez a bajok forrását szeretné megszüntetni.

De hát mi a baj? A jó emberi kapcsolatok hiánya, a demokrácia hiánya, a gyerek jogainak semmibe vevése, a pedagógusok egy részének strucc-magatartása. *Rousseau* és a reformpedagógusok gondolatai még sok iskolába nem jutottak el.

Pál Tamás ezzel a hamleti kérdéssel kezdi bevezető tanulmányát: „Alattvaló vagy állampolgár?”

De ki az alattvaló? Nyilván a leggyengébb: a tanuló. De ahol van alattvaló, ott van felülvaló is: ez a tanár. S miközben a tanár a felülvaló, a helyzetéből adódó hatalmával él, sokszor nem veszi észre, hogy ő is egy nála nagyobb hatalom alattvalója, azaz: az ilyen társadalmi szituációban mindenki alattvaló. S közben az alattvalóban – akár alul van, akár egy kicsit feljebb van – gyűlnek az indulatok, nőnek a feszültségek, s a csapatot nem nyitja meg senki, hogy a felesleges gőz elszálljon.

Erre a bajra a demokrácia, s a demokráciában uralkodó emberi viszonyok adhatják a gyógyszert. A demokrácia, amelyben nincs alattvaló, csak egyenrangú állampolgárok vannak. Csakhogy most nem a felnőttek társadalmáról van szó, hanem az iskoláról, amely a társadalom minden intézményénél jobban őrzi – legalább is ma még – a feudalizmus korából itt maradt múltat. Az a kérdés: lehet-e demokrácia az iskolában, lehet-e a tanárral egyenrangú állampolgár a tanuló? Hisz a tanár az idősebb, az erősebb, a tanultabb – s vele szemben áll a fiatal, gyenge tanulatlan gyerekek.

De kell-e, hogy vele *szemben* álljon? Nem állhatna *mellette*? A demokrácia jogok és kötelességek harmóniája. Ha a tanár is, a tanuló is a mindenkit egyformán megillető jogok és a mindenkire egyformán kötelező kötelességek szerint él, akkor lehetséges a demokrácia az iskolában is. Hisz a felnőttek világában sem azonos tehetség, műveltség, társadalmi rang stb. szerint élnek az emberek, mégis létre lehet hozni a demokratikus viszonyokat. Az iskolában még inkább fontos lenne ez, hisz a gyenge segítése, jogainak érvényre juttatása pedagógiai feladat, de azért is fontos lenne ez, mert a gyermeknek az iskolában kell megtanulnia a demokráciát egyrészt úgy, hogy erre jó mintát lát az iskolában dolgozók világában, másrészt úgy, hogy maga is átéli, gyakorolja.

Az „igazlító nap” erre ad mindenütt megvalósítható receptet. *Pál Tamás* elvi „alapo- zás”-sal kezdi. Segítségül hívja még *Bihari Mihály* és *Gombár Csaba* gondolatait, illetve *Csepeli György* írását.

Ezek után *Pál Tamás Fehér Árpád* és *Almás István* kiegészítéseivel olyan forgatókönyvet („a sérelemtől a sérelem megoldásáig ívelő folyamat vázlatát”) ad igazgatónak, tanárnak és tanulónak az *igazlító nap* megrendezéséhez, amelynek a segítségével bárki megszervezheti, ha az elvekkel egyetért és megfelelő elszántsága van hozzá. Két szakközépiskola: a Zipernovszky és Pollák Szakközépiskola Igazlító Napjának szabályzata, illetve problémalistája mutatja be a legfontosabb dokumentumokat.

A kötet második felében az eddig megrendezett *igazlító napok* tapasztalatairól olvashatunk. Ebben a részben négy általános iskola igazlító napjának, illetve az ezekkel kapcsolatos problémáknak leírása található. Csak a királyegyházi iskola 3. osztályának rendezvénye mondható sikeresnek. A másik háromban, ahol minden tanulóra és az egész tantestületre kiterjedt a dolog, ott kudarcba fulladt.

Az egyik iskola igazgatója így nyilatkozott: „Ideje volna alkalmat teremteni arra, hogy a tanárok is védhessék magukat.” A másikban: „A tanárok körében óriási felháborodást váltott ki a problémák ilyen formában való nyilvánosságra kerülése.” – írja *Lőrinczy János* és *Szabó Éva*. A harmadikban: „A pedagógusok teljesen elítélték, hogy a gyerekek ítélkezzenek felettük, véleményt mondhatnak róluk, a munkájukról – a világ rendjének felbomlásaként értékelték ezt a dolgot” – közli *Kiss Csilla*.

Nagyon tanulságos a „Problémamegoldó nap egy tantestületben” című írás. Fél sikerre is sikernek számít. Azt gondolom, minden iskolában a tantestülettel kellene kezdeni a tükörbe nézést. Ha a tanárok már elfogadják egymástól a véleményeket, talán könnyebben fogják elfogadni a tanulóktól is.

A középiskolák igazlító napjairól újságcikkekből értesülhetünk. Ezek is színes, érdekes írások, de nem olyan hitelesek, mint az általános iskolai igazlító napok folyamatainak leírásai. A kötet utolsó írásából arról értesülünk, hogy az igazlító napot rendezett iskolák igazgatói találkozót tartottak és megbeszélték problémáikat. Azt hiszem, ez a járható út: az igazgatók és a tanárok meggyőzése, hisz a gyerek a maga természetes józanságával gyorsan átlátja és elfogadja a demokrácia játékszabályait.

Az igazlító nap csak egy esemény, egy akció az iskolában még akkor is, ha hónapokig tart. A közéletiség, a demokrácia folyamatos gyakorlására a diákönkormányzat ad lehetőséget. A diákönkormányzat megalakításához, működtetéséhez a *Diákönkormányzatok* című kötet ad ötleteket az általános és középiskoláknak, sőt: a felsőfokú intézményeknek is.

Diákönkormányzatok az előző rendszerben is voltak az iskolákban, de ezek felülről vezényelt szervezetek voltak. Parancsszóra nehéz demokráciát tanulni, helyesebben: nem is lehet. Nem könnyű akkor sem, ha „alulról”, a diákok kezdeményezésére alakul meg az önkormányzat, hisz – ahogy *Szilágyiné Somogyi Katalin* alapos tanulmányában írja -: „Ma az oktatáspolitikai intézményrendszer nincs arra felkészítve, hogy a tanulói érdekeket bevezesse az iskolai folyamatba.” De nemcsak az intézményrendszer nincs felkészülve, felkészületlen az igazgató, a tanár és a szülő is. A legtöbb gyerek a családban sem tanulhatta meg a demokráciát, a jogok és kötelességek viszonyrendszerében való élest.

A legtöbb mai iskolában még a kezdő lépés megtétele előtt állunk. A gyermeki önkormányzat bevezetését nem lehet elrendelni, írja *Prepuk János*, majd így folytatja: „Meggyőződésem, hogy az önkormányzat csak tudatosan vezérelt folyamatos pedagógiai tevékenység eredménye lehet.” Ezzel teljesen egyetérthetünk. Az önkormányzat szervezeti manifesztálódása az iskolai demokráciának, az adott iskola viszonyrendszerének. Ha nincs az iskolában demokrácia, nem lehet valóságos önkormányzat sem. Ma még e kettőt együtt kell tanulnunk.

Hogy milyen nehéz az első lépést is megtenni, jól mutatja *Szemerédy Istvánné* dolgozata és kálváriája, hisz nemcsak a tanárok, de a szülők ellenállásában is beleütközött, akik szerint „a tanárok mocskolására tanítják a gyerekeket az iskolában.”

A könyv két dolgozata: *Szilágyiné Somogyi Katalin* és *Füzessy Tamás* írása jó elméleti alapvetését adja a diákönkormányzatok megszervezésének és működtetésének. Az esettanulmányok jól mutatják a mai helyzetet, az új dolgok bevezetésének nehézségeit. Mégis: a nehézségek ellenére meg kell tenni az első lépéseket. Az igazgatónak, a nevelőknek el kell hinnük, hogy a tanulók képesek közösségi életüket megszervezni, ha az iskola a működés feltételeit megteremti, s a tanulókkal elhitheti, hogy szabad önállóan és bátran cselekedniük. Ehhez azonban az is kell, hogy az igazgatók, a tanárok és a szülők vegyék komolyan a diákönkormányzat döntéseit, kéréseit, esetleges bíráló megjegyzéseit.

A diákönkormányzat működését csak valóságos helyi nevelési rendszerben tudom elképzelni, olyan rendszerben, amelyben a diákönkormányzat a diákság érdekeinek megfelelő nevelési feladatot tölt be: a demokratikus közéleti szerepre való nevelést. Ennek a nevelési feladatnak szervesen kell kapcsolódnia az iskola helyi nevelési tervének más nevelési feladataihoz. Ez nem jelentheti a diákönkormányzat „államosítását”, csupán a rendszerbe való illesztését.

Gáspár László írja: „Ma a tanuló az iskolában tanul, az iskolán kívül él.” Ha a diákönkormányzat jól működik, akkor a tanuló az iskolában is élhet, méghozzá teljes életet élhet. Ehhez az kell, hogy az ifjúság kapjon *önállóságot és felelősséget*: ez a két tényező neveli legjobban az embert.

„Az iskolacsinálás – benne az önkormányzat fejlesztése – közösségi játék” – mondja *Prepuk János*. Ehhez a közösségi játékhoz ad hathatós segítséget ez a két könyv tanárnak, diáknak egyaránt, ezért ajánlom minden érdekelt szíves figyelmébe.

Pál Tamás (szerk.): Igazlító Nap. Állampolgári technikák az iskolában. Iskolapolgár Alapítvány, 1992. 120 p.

Papp György (szerk.): Diákönkormányzatok. Állampolgári technikák az iskolában. Iskolapolgár Alapítvány, 1993. 300 p.
